

Vlinders als goede ambassadeurs

De keizersmantel staat nog steeds te boek als 'verdwenen uit Nederland', maar door gericht kapbeheer in de hellingbossen van Eys heeft hij zich weer kunnen vestigen. Als dit zo blijft, heeft ons land weer een vlindersoort terug. Foto Bram Omon.





INTERVIEW

MICHEL WALLIS DE VRIES WERKT BIJ DE VLINDERSTICHTING. VANUIT DIE FUNCTIE IS HIJ NIET ALLEEN BUITENGEWOON HOOG- LERAAR AAN WAGENINGEN UNIVERSITY, MAAR OOK LID VAN DE BEHEERCOMMISSIE VAN HET LIMBURGS LANDSCHAP. DAT IS EEN GROEP ONAFHAN- KELIJKE WETENSCHAPPERS DIE ALS VRIJWILLIGERS HET LIM- BURGS LANDSCHAP ADVISEREN BIJ BEHEERKEUZES OF BIJ DE ONDERBOUWING VAN NATUUR- HERSTELPLANNEN.

Zo kunnen beheerproblemen onderzocht worden en is de stichting verzekerd van nieuwe wetenschappelijke kennis. In dit interview een kijkje in de keuken.

‘De interesse in vlinders kwam bij mij vrij laat. Van kinds af aan kwam ik wel vaak buiten. Ik woonde in Heemstede en ging regelmatig met mijn ouders naar de duinen. Je waande je in de wildernis want door de duin- koppen was je in een mysterieuze afgesloten wereld met veel varia- tie, een soort mini berglandschap.



Michiel Wallis de Vries van De Vlinder- stichting, hoogleraar aan Wageningen University en lid van de Beheercommissie van Het Limburgs Landschap. Foto José Kok

Je hoorde er de koekoek en dan ging je op zoektocht, maar je zag hem niet. Vooral mijn vader hield van ontdekken. Hij wist er niet alles van maar vond het vooral fijn om er op uit te trekken. Later zijn we voor zes jaar naar Zwitserland verhuisd en daar liepen we in de bergen met gemzen en steenbokken. In de bergen was er variatie op grote schaal. Daar is natuur ook een lichamelijke ervaring want je moet de berghelling omhoog. Landschap is dan niet alleen een plaatje meer het is ook zweten. Hoe doen steenbokken dat? Je hoorde dat ze ooit bijna uitgestorven waren. Ook heb ik de laatste geschoten beer gezien. Dat zoiets verdwijnt, een soort oernatuur. Ik was toen 10, maar dat kreeg ik wel mee. Daarom is het nu zo mooi om te horen dat de beer vanuit Italië nu weer in Zwitserland rondstruint. Ik heb de Middelbare school hier afgemaakt

De Bemelerberg en de Verlengde Bemelerberg zijn belangrijke vliegplaatsen voor de veldparelmoervlinder. Foto Henk Heijligers.

maar de Zwitserse ervaringen hebben me mede gevormd. Ik wilde altijd dierenboeken hebben. Ik ging toen al lijstjes maken van wat ik had gezien of gehoord.'

VAN SPANNEND NAAR SNAPPEN

'In Wageningen ben ik meer een plantenman geworden, want planten vertellen je het verhaal van het landschap. Wat de omstandigheden zijn die voor de planten zorgen, klimaat en bodem. Het ging mij minder om de soorten maar meer om de plantengemeenschappen. We gingen toen nog met de studenten naar Zwitserland 3 weken op cursus landschaps-ecologie. Ik was al verliefd op de bergen en dit gaf een enorme inhoudelijke verdieping. Triest dat dit soort activiteiten later is wegbezuinigd. Als ik nu wandel borrelt die oude kennis weer op. Je moet iets met die kennis doen. Ik wou niet alleen ecologie maar ook wat kun je er mee?

In Wageningen ging ik daarom van plantensociologie steeds meer richting natuurbeheer.

Begin jaren 80 kwam de extensieve begrazing van natuurgebieden op en ook de natuurontwikkeling. Ik werd actief bij de stichting Kritisch Bosbeheer.

Het gaat niet alleen om het behouden door oud beheer. Je kunt ook wildernisnatuur laten ontstaan. Van daaruit kwam ik bij begrazing en grote grazers. De ecologie van natuurontwikkeling en de effecten op de vegetatie. Dat werd ook mijn promotie-onderzoek, maar ik deed nog steeds niets met vlinders.'

BEGRAZING EN BEHEER

'Het Limburgs Landschap wilde een evaluatie van het begrazings-beheer. Wat voor invloed hebben grote grazers op de vegetatie en het dierenleven? Vlinders waren daar een onderdeel van. Dat was in 1995 en het was een korte kennis-making met het werkveld. Ik ben aansluitend voor een 'postdoc'

Het gaat
niet alleen
om het
behouden
door oud
beheer.
Je kunt ook
wildernis-
natuur laten
ontstaan.





De bruine eikenpage is nog een zorgenkindje. In het binnenland is deze vlinder vrijwel verdwenen. De eikensterfte onder invloed van bodemverzuring speelt daarbij mogelijk een rol. De komende tijd wordt extra aandacht aan de soort besteed om uit te vinden wat nodig is om herstel te bewerkstelligen. Foto Wilma van Holten.

naar Californië gegaan. Omdat er steeds meer begrazingsprojecten in Nederland kwamen die grote invloed hebben op vlinders, vroeg De Vlinderstichting me in 1997 voor een baan. De namen van de vlinders kende ik wel. Maar ik ging nu ineens anders naar vlinders kijken. Ik besepte dat vlinderontmoetingen tijdens mijn wandelingen vroeger

Het donker pimperlblauwtje is een Europees beschermde soort die vanuit Duitsland in het Roerdal is teruggekeerd. Door die status krijgt het herstel en uitbreiding van vochtige hooilanden met grote pimperl een extra impuls. Foto Sergej Jansen.



volledig langs mij heen waren gegaan. Koninginnepage en blauwtjes zag ik toen wel maar nu ging ik kijken naar wat voor blauwtjes. Ondertussen ken ik ze in Nederland wel allemaal, maar in de Alpen is het nog een hele toer. Ik merk dat ik meer de ecooloog blijf. De soorten op zich zijn natuurlijk leuk, maar het gaat mij meer om het ecologische verhaal dan om de lijstjes. Door mijn werk in de beheercommissie zie ik ook de resultaten in de praktijk. De planten staan er inderdaad, maar hoe is het met de dieren? Ik realiseer me goed dat sommige projecten heftige ingrepen zijn met soms funeste gevolgen voor het lokale insectenleven, maar op de lange termijn kunnen die veel opleveren. Wat ik echter steeds benadruk is dat je er wel op moet letten dat je niet meer kapot maakt dan je op de lange termijn kunt terug krijgen. We hebben rond de kalkgraslanden zoals de Bemelerberg hele discussies gehad. Daarvoor hebben we verschillende vakmensen in workshops bij elkaar geroepen. Het uitgangspunt voor de plantmensen was dat de kalkgraslanden



Ook de grote weerschijnvlinder is in het Weerterbos te vinden, maar wordt maar zelden gezien. Hij profiteert van klimaatverandering, maar alleen wanneer de bosstructuur ook voldoende variatie en ruimte voor boswilgen biedt. Foto Ab Baas.

kort gegraasd de winter in moesten, want dan had je de minste verruiging. Wij zagen echter dat de vlinders het slechter deden dan verwacht. Dat komt voor een deel omdat de kalkgraslanden nog maar als kleine snippers in het landschap liggen. Er is nog maar heel weinig van over. Maar dat kon niet de enige reden zijn. We moesten de zorg voor flora en fauna op elkaar afstemmen.

Gezien de vele zeldzame soorten snap ik wel dat de eerste zorg van de beheerder op de flora is afgestemd. Dus kijk naar wat er nog zit en verzin een list. Kijk, de distelvlinder vliegt inderdaad wel vanuit Afrika terug naar hier, maar voor andere soorten is 5 km al ver. Dus als een soort verdwenen is uit een gebied komt die niet makkelijk weer terug.

Bij sommige soorten heb je geluk. Het donker pimperlblauwtje moest via via komen. Die is beetje bij beetje via het Roerdal vanuit Duitsland weer onze kant uit gekomen. Door de aanwezigheid van kleine stukjes in Nederland en natuurherstel langs de Vlootbeek wordt de soort nu geholpen.

**We
moesten
de zorg
voor flora
en fauna
op elkaar
afstemmen.**

Leden van de Beheercommissie van Het Limburgs Landschap op veldbezoek.
Foto Harry Bussink.

Je ziet bij vlinders vaak dat kleine stukjes voor een tijdje net genoeg zijn. Maar als het even tegenzit op zo'n plek zakt de soort weer door het nulpunt heen. Er moet door een netwerk van natuurgebieden aan de duurzame instandhouding van soorten gewerkt worden.

De aanpak langs de Vlootbeek is een veelbelovend voorbeeld van habitatherstel. Maar de komende jaren zullen leren of het voor het donker pimperlblaauwtje ook gaat werken. Zo zijn je soorten de graadmeter voor je succes als natuurbeheerder [en voor je inzicht als ecooloog].'

NATUURONTWIKKELING

'De grote natuurontwikkelingsprojecten met begrazing zoals de Oostvaardersplassen vind ik prima als experimenten. Zorg dat het grote systeem op orde is en blijf er dan als mens vanaf, dan komt het wel goed – dat is het idee. Maar in het overgrote deel van Europa heb



je wel te maken met door de mens gevormde landschappen. De kalkgraslanden en de heidegebieden zijn de Stonehenges van het Nederlandse landschap. Die hebben een historie van duizenden jaren. Het is een arbitraire manier om te denken dat de mensgeschiedenis daar niet bij hoort. Juist de menselijke invloed heeft bepaald met welke biodiversiteit we nu te maken hebben. Het is daarom goed dat bij

Het Limburgs landschap natuur en cultuurhistorie beide worden meegenomen. De belangrijkste opgave is om de biodiversiteit te beschermen. Dat betekent in een dicht bevolkt land dan vaak ingrijpen in het landschap. Ik zeg wel dat is soms net tuinieren, maar dat kun je ook zien als een pluspunt van zorg en betrokkenheid.

De begrazing met een maandkalender is daar een mooi voorbeeld van. Je levert maatwerk omdat dat op de schaal van een klein gebied nodig is om de soorten te behouden. Daarom doen we ook beheerproeven om te kijken wat werkt.

De veldparelmoervlinder kan ons dat hier leren. Het is ook leuk om te merken dat deze aanpak binnen de beheercommissie werkt. Je hebt als verschillende wetenschappers allemaal je eigen specialiteit. Maar Het Limburgs Landschap legt een beheerprobleem op tafel en dan is

De veldparelmoervlinder heeft de natuurbescherming veel nieuwe inzichten gebracht: over het belang van een warm microklimaat voor insecten, van ruimtelijke samenhang in het landschap en van maatwerk in het begrazingsbeheer.
Foto Michiel Wallis de Vries.



Daarom
doen we
ook beheer-
proeven
om te kijken
wat werkt.

de vraag aan de hele commissie: hoe gaan we nu verder? Aan het einde van zo'n dag zijn we het dan vaak eens over wat er in grote lijnen moet gebeuren. Voor ons als commissieleden is het mooi te merken dat dit soort adviezen dan ook uitgevoerd wordt.'

MOOI

'De veldparelmoervlinder is een mooi voorbeeld. Het was voor mij de eerste soort waar ik me op stortte. We hebben een soort-beschermingsplan opgezet maar toen dat af was, bleek de soort hier al verdwenen. In België waren ze met succes geherintroduceerd bij een heel flexibel begrazingsbeheer. Toen kwam de vraag wat voor invloed heeft het beheer nu op die achteruitgang?

Dat hebben we op de Bemelerberg onderzocht. De rupsen van de veldparelmoervlinder leven in groepjes, dus als je die plek verstoord zijn ze allemaal weg. Wanneer je in het najaar stukken buiten de begrazing houdt, blijken ze dat goed te overleven. Er wordt nu bekeken hoe zo'n variabele begrazing nu in praktijk kan worden gebracht. Hoe kwetsbaar ze waren bleek wel in een droog voorjaar. De rupsen overleefden niet en dat na het topjaar 2011. Gelukkig had Het Limburgs

Landschap net het herstelproject op de verlengde Bemelerberg uitgevoerd. Dat is van nature wat vochtiger. Precies daar overleefden ze wel. Er is een belangrijke relatie tussen vegetatieontwikkeling en vlinders. De gevarieerde vegetatie-

opbouw van het terrein is een noodzakelijke basis voor behoud. En dan mag een stuk van het kalkgrasland ook een tijdje wat ruiger zijn.'

BREEKBAAR

'Vlinders, zo merk ik, vindt iedereen leuk en geheimzinnig. Het korte kwetsbare leven en het wonder dat die trage rups een vrolijk fladderende vlinder wordt. Er is voor vlinders geen grens tussen natuurgebied of stad. De wereld is hun omgeving, of er nu huizen staan of niet. Ook in tuinen gebeurt van alles. Vlinders vertellen ook het verhaal van wat de stedelijke omgeving te bieden heeft. Je moet wel optimistisch blijven, want er rinkelen veel alarmbellen, maar ik heb het gevoel dat we wat vlinders betreft door het dieptepunt heen zijn. Het natuurbehoud werkt en

er is meer aandacht voor maatwerk. Bij waterschappen is veel meer aandacht voor oevervegetaties en we zijn nu bezig om ook in het agrarisch landschap meer aandacht voor vlinders te krijgen. Daarbij krijgen we opvallend veel positieve reacties. Boeren willen dat ook wel.

Die zorg voor natuur en landschap dichtbij is van belang. We kunnen wel denken elders in Europa is het er nog wel, maar natuur waarderen en respect voor je omgeving opbouwen heeft ook te maken met wat er bij je in de buurt te bereiken is. Natuurkwaliteit om je heen bepaalt ook hoe je in het leven staat. Dat is van belang voor het functioneren als mens. Vlinders zijn een goede ambassadeur voor dat verhaal.'

TEKST: EDMOND STAAL



Het spiegelikkopje heeft zijn grootste Nederlandse populatie in de natte ruigten van het Weerterbos. Vrijwilligers dragen door actief bosrandbeheer in combinatie met een goede monitoring veel bij aan het versterken van deze populatie. Foto Kars Veling.